

Mevr. Drs. Mariëtte Hamer,
Directeur Sociaal Economische Raad,
tevens Kabinetinformatie
p/a Postbus 90405
2509 LK 's-Gravenhage

Bennekom/'s-Gravenhage, 15 mei 2021

Betreft: Aandacht voor de ruimtelijke consequenties van toekomstig kabinetsbeleid

Geachte mevrouw Hamer,

Als kabinetsinformatie geeft u leiding aan een politiek proces dat moet leiden tot het oplossen van grote problemen. Nu de coronapandemie over haar top heen lijkt, is dat allereerst het economisch herstel. Ook de woningnood, de stikstofcrisis, de energiecrisis en de dalende biodiversiteit vragen dringend om oplossingen. Hoewel de ruimtelijke ordening bij al deze kwesties een belangrijke rol speelt, komt de fysieke inrichting van ons land nauwelijks integraal en stelselmatig ter sprake. Wij willen u daarom vragen dit in de komende gesprekken wel te doen.

Het is te hopen dat in de gesprekken over deze dringende kwesties de lange termijn effecten voor mens en natuur worden meegenomen, ook vanuit de welzijnseconomie. En dat het daarbij zal gaan over de noodzaak van een nieuwe, breedgedragen nationale visie op de inrichting van Nederland en een passende bestuurlijke organisatie. Daaronder valt wat ons betreft zeker een door velen bepleit VROM 2.0, een omgevingsministerie met specifieke taken en bevoegdheden, ook jegens andere ministeries en lagere overheden, dat is toegesneden op de grote ruimtelijke opgaven waarvoor Nederland zich in de komen jaren gesteld ziet. In de huidige constellatie zijn deze vaak ondergeschikt gemaakt aan andere belangen en versnipperd geraakt tussen een groot aantal ministeries en lagere overheden. Het Planbureau voor de Leefomgeving heeft begin 2021 het rapport "Grote Opgaven in een Beperkte Ruimte" gepubliceerd. Hierin gaan de auteurs in op de aanzwellende roep om betere regulering van de ruimtelijke ontwikkelingen, vanuit de kernthema's klimaatadaptatie, inrichting van het landelijk gebied, verstedelijking en energietransitie. Het betreft een eerste deel; in een vervolgrapport zullen toekomstscenario's en effecten worden uitgewerkt. Het rapport kan worden gezien als voorstudie naar de opgaven waarvoor zo'n ministerie zich gesteld zou zien. Wij sluiten ons daarbij aan.

Een fundamenteel probleem dat in de afgelopen maanden prominent onder de aandacht is gebracht, dat een rol heeft gespeeld in het informatieproces en ook in het formatieproces ongetwijfeld op tafel komt betreft de ongelijke machtsverhouding tussen burger en overheid. Deze wordt door de burger niet alleen ervaren in zijn verhouding met rijksdiensten, maar ook waar het gaat om zijn leefomgeving. Het ruimtelijk beleid is verregaand gedecentraliseerd. Hoewel uitvoeringsbeslissingen die op lokaal niveau dicht bij de burger worden genomen in principe zouden kunnen zorgen voor een breed draagvlak, werkt dat in de praktijk negatief. De uitvoerders op lagere bestuursniveaus zijn volledig klem gezet; structurele onderfinanciering dwingt hen tot wat inmiddels 'wethoudersplanologie' is gaan heten: niet zozeer de omgevingsgevolgen, maar kortetermijns financiële en werkgelegenheidsargumenten geven de doorslag, temeer omdat een overkoepelende visie ontbreekt. Er zijn inmiddels talloze voorbeelden, de mega distributie- en datacentra voorop. Voor de gewone burger voor wie de planologische gevolgen een alsmaar groeiende bron van ergernis zijn geldt die machtsongelijkheid nog sterker. Overheid, projectontwikkelaars en industrie hebben qua (voor)kennis, menskracht en betaalde tijd en experts een grote voorsprong op burgers, die slechts hun vrije tijd ter beschikking hebben om te informeren, organiseren en uit te spreken naast baan, gezin en mantelzorg. Dit leidt tot gevoelens van onmacht, wantrouwen en apathie en verbreedt de kloof tussen overheid en burgerij eens te meer, ook op dit beleidsterrein. Zowel ter wile

van de individuele burger als voor het draagvlak dat nodig is voor het bereiken van de grote ruimtelijke opgaven waarvoor Nederland zich in de komende decennia gesteld ziet dient deze kloof zoveel mogelijk te worden gedicht.

Tenslotte is een adequaat juridisch instrumentarium essentieel: zonder passende wetgeving kan geen beleid worden gevoerd. De kabinetten Rutte hebben daartoe de nieuwe Omgevingswet in de steigers gezet. In een NRC-artikel van 3 maart j.l. heeft een groep van elf prominenten uit vrijwel alle richtingen van de ruimtelijke ordening zich uitgesproken voor ingrijpende aanpassingen van deze wet. Ook in 'Binnenlands Bestuur' en andere landelijke bladen zijn buitengewoon kritische artikelen verschenen. De wet bevat geen noodzakelijke regiefunctie, dreigt in conflict te komen met de rechtszekerheid en beperkt inspraakvoorwaarden. Het centrale computerprogramma functioneert nog altijd onvoldoende. Bijna de helft van de gemeenten heeft grote bedenkingen, mede vanwege de kosten en de onhaalbare budgetneutraliteit. Deze kritiek wint nog aan gewicht na de recente lessen over de onuitvoerbaarheid van slecht doordachte nieuwe wetgeving. Voor wat betreft de leefomgeving is de kernvraag aan het nieuwe kabinet daarom of deze Omgevingswet wel het juiste juridisch instrument is voor een evenwichtig ruimtelijk beleid in ons relatief kleine nationale territorium.

Met vriendelijke groet,

Dr. Christine Sijbesma, socioloog en Ir. Herman Weelink, landschapsarchitect en planoloog